

अपेक्षानाम् आय-व्ययकम्
हिमाचले महिलाभ्यः
१५०० रुप्यकाणि युवभ्यः
जीविकायाः आशा

पाकिस्तानदेशे
निर्वाचनभ्रष्टाचारविषये
देशव्यापिविरोधप्रदर्शनम्

उत्तरकाण्डम्! कुबेरस्य
जन्म, तपस्या,
ब्रह्मगौरवलाभः, लङ्कायां
च वासः। (द्वितीयः सर्गः)

प्रमुखाः वार्ताः

केन्द्रीय-सशस्त्र-आरक्षिबले
आरक्षिकर्मि-प्रवेशपरीक्षा-
प्रक्रिया हिन्दी-आंग्लसमेत्य
त्रयोदश अन्यासु भाषास्वपि

गृहमन्त्रालयेन सम्प्रति केन्द्रीय-सशस्त्र-
आरक्षिबलेआरक्षिकर्मिप्रवेशपरीक्षाप्रक्रिया
हिन्दी-आंग्लसमेत्य त्रयोदश अन्यासु
भाषास्वपि आयोजयिष्यते। अयं निर्णयः
केन्द्रीय-सशस्त्र-आरक्षिबलेषु स्थानीययूनां
सहभागित्वस्य संवर्धनाय उद्देश्येन कृतः।
ध्यातव्यम् अस्ति यत् फरवरीमासस्य
विंशतिदिनाङ्कतः मार्चमासस्य सप्तमदिनाङ्कं
यावत् देशस्य अष्टाविंशत्यधिकैकशतं नगरेषु
आरक्षिकर्मि-प्रवेशप्रक्रिया समायोज्यते।
अभ्यर्थिनः साम्प्रतं हिन्दी-आंग्लसमेत्य
असमिया- बंगाली- गुजराती- मराठी-
मलयालम- कन्नड- तमिल- तेलुगु- उडिया-
उर्दू- पञ्जाबी- मणिपुरी- कोंकणी- भाषासु
एतस्यां परीक्षायाम् उपस्थातुं शक्नुवन्ति।

दृश्य-श्रव्य-संवाद-तन्त्रेण अद्य "रोजगार-मेला" इति

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी अद्य दृश्यश्रव्य-
संवादतन्त्रेण रोजगारमेला इत्यस्मिन्
वृत्तिमेलके एकलक्षाधिकानि नियुक्तिपत्राणि
वितरिष्यति। केन्द्रसर्वकारस्य, राज्य-
सर्वकारस्य केन्द्रशासित प्रदेशानां च
विभिन्नेषु विभागेषु एताः नियुक्तयः क्रियन्ते।
रोजगार-मेला इत्यनेन भूयः अपि वृत्तयः
स्रक्ष्यन्ते। अपि च युवभ्यः राष्ट्रिय-विकासे
प्रत्यक्षतया सहभागितायै अवसरः प्राप्स्यते
इत्यपेक्ष्यते। देशे सप्त-चत्वारिंशत् स्थानेषु
रोजगारमेलापका आयोजयिष्यन्ते।
नवनियुक्ताः कर्मकराः 'कर्मयोगी-प्रारम्भ' इति
प्रक्रम-माध्यमेन आन्तर्जालिक-प्रशिक्षणस्य
अपि अवसरं प्राप्स्यन्ति। अस्मिन्
अष्टशताधिकाः ई-शिक्षण पाठ्यक्रमाः सन्ति,
ये हि कुत्रापि कस्मिंश्चिदपि उपकरणे सुलभाः
सन्ति। अस्मिन् अवसरे प्रधानमन्त्री
कर्मयोगीभवनस्य एकीकृत-सङ्कलस्य
प्रथमचरणस्य शिलान्यासम् अपि करिष्यति।

सुभाषितम्

दिवसेनैव तत् कुर्याद्
येन रात्रौ सुखं वसेत्।
यावज्जीवं च तत्कुर्याद्
येन प्रेत्य सुखं वसेत्।।

भावार्थ- दिनभर ऐसा काम करो जिससे रात में चैन की नींद आ सके। वैसे ही जीवनभर ऐसा काम करो जिससे मृत्यु पश्चात सुख मिले।
२२ प्रतीकसाठ्ये मुम्बई

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना
मध्यप्रदेशस्य जनजातीयक्षेत्रे
झाबुआ जनपदे विविध-
विकासात्मक-परियोजनानां
शुभारम्भः कृतः

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना मध्यप्रदेशस्य
अधिकसंख्यके जनजातीयक्षेत्रे झाबुआ जनपदे
त्रिसप्ततिशत-कोट्यधिकानां विकासात्मक-
परियोजनानां शुभारम्भः कृतः। प्रधानमन्त्रिणा
अस्य क्षेत्रस्य जनजातीयजनानां कल्याणाय अपि
अनेकेषां पदक्षेपाणां शिलान्यासः विहितः। असौ
आहारानुदान-योजनान्तर्गतं भूयोऽपि द्विलक्षं
महिलालाभार्थिभ्यः आहारानुदानस्य मासिकं
देयराशिं प्रदत्तवान्। सहैव स्वामित्व-योजनायाः
लाभार्थिभ्यः पञ्चसप्ततिः सहस्राधिकैकलक्षं
अधिकार-अभिलेखान् वितरितवान्। मोदी
प्रधानमंत्री-आदर्शग्रामयोजनायाः अंतर्गतं नव-
पञ्चाशदधिक-पञ्चशतं ग्रामेभ्यः पञ्चपञ्चाशत्-
कोटिरुप्यकाणि वितरितवान्। प्रधानमन्त्रिणा
झाबुआ-जनपदे एव सीएम-राइज-विद्यालयस्य
शिलान्यासः कृतः। मोदी धार-रतलाम-
जनपदयोः सहस्राधिकेभ्यः ग्रामेभ्यः
पेयजलापूर्ति-योजनायाः आधारशिलां
संस्थापितवान्। सः झाबुआ-जनपदस्य पञ्चाशत्
ग्राम्य-पंचायतेभ्यः अमृत-योजनायाः द्वितीय-
संस्करणस्य नलजल-योजनायाश्च अंतर्निहितं
चतुर्दश-नगरीय-जलापूर्ति-योजनानां
शिलान्यासं स्थापितवान्। प्रधानमंत्री रतलाम-
मेघनगर-रेलस्थानकानां पुनर्विकासस्य, इंदौर-
देवास-उज्जैन-रेलमार्गस्य सी-केबिन इत्यस्य
द्विगुणिकरणस्य, इटारसी-याई रीमांडलिंग-
बरखेरा-बुदनी-इटारसी इत्यनयोः
संयोज्यमानायाः तृतीय-पट्टिकायाः शिलान्यासं
लोकार्पणं च विहितवान्। प्रधानमंत्री मध्यप्रदेशे
पञ्चसप्तत्यधिक-द्विशतोत्तरत्रिसहस्र-
कोटिरुप्यकाणां मार्ग-विकास-परियोजनाः
अपि राष्ट्राय समर्पितवान्।

आचार्यप्रमोदकृष्णमः काङ्ग्रेस-दलेन ६ वर्षाणि यावत् दलात् निष्कासितः, यः अनेकवारं काङ्ग्रेस-विरुद्धं वक्तव्यं दत्तवान् आसीत्

हिमसंस्कृतवार्ताः, नरोशमलोटिया। काङ्ग्रेस-
दलेन स्वनेता आचार्यप्रमोदकृष्णमः दलात्
निष्कासितः। आचार्यप्रमोदकृष्णमः काङ्ग्रेस-
दलेन ६ वर्षाणि यावत् दलात् निष्कासितः
अस्ति। प्रमोदकृष्णमः अद्यतनकाले अनेकवारं
काङ्ग्रेस-विरुद्धं वक्तव्यं दत्तवान् आसीत्। अपि च,
सः केभ्यश्चित् दिवसेभ्यः भाजपा-दलस्य बहु-
प्रशंसां कुर्वन् आसीत्। तेन प्रधानमन्त्रिणा
नरेन्द्रमोदिना सहितम् अनेक-भाजपानेतृभिः
सहापि साक्षात्कारः कृतः आसीत्।
"प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्रमोदिनः उपरि दिव्यशक्तेः
कृपा" इति काङ्ग्रेसनेता आचार्यप्रमोदः
प्रधानमन्त्रिणा सह मिलित्वा एतां उद्धोषणां
कृतवान् उक्तवान् च यत् दण्डस्य सामना कर्तुं
सज्जः अहम्। प्रमोद कृष्णमः काङ्ग्रेस-दलं किमर्थं
त्यक्तवान् आचार्यप्रमोदकृष्णमस्य उपरि आरोपः
अस्ति यत् सः दलस्य विरुद्धं वक्तव्यं दत्तवान्,
अनुशासनहीनतां च दर्शयति, तदनन्तरं दलेन
एतत् पदं गृहीतम्। काङ्ग्रेसेन उक्तम् यत्
"अनुशासनहीनतायाः अभियोगः, दलविरुद्धं पुनः
पुनः वक्तव्यं च दृष्ट्वा उत्तरप्रदेशस्य
काङ्ग्रेससमित्याः प्रमोदकृष्णमस्य तत्काल-
प्रभावेण षड्वर्षाणां कृते दलात् निष्कासनस्य
प्रस्तावः काङ्ग्रेससाध्यक्षः अनुमोदितः

अस्ति। प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना सह
मिलितवान् आसीत्। कृष्णमः विगत-दिवसेषु
प्रधानमन्त्रिणं नरेन्द्रमोदिनं मिलित्वा "श्री
कल्कीधाम" इत्यस्य शिलान्यास-समारोहाय
आमन्त्रितवान् आसीत्। एतदतिरिक्तं
प्रमोदकृष्णमः स्मृति-ईरानी राजनाथसिंहं च
मिलितवान् अस्ति। किञ्चित्कालं यावत्
प्रमोदकृष्णमः प्रधानमन्त्रिणः प्रशंसां कुर्वन्
काङ्ग्रेस-दलस्य आलोचनां च कुर्वन्
आसीत्। प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्रमोदिनः बहु-
प्रशंसां अस्मिन् मासे एव शिलान्यास-समारोहस्य
निमन्त्रणं स्वीकृत्य प्रधानमन्त्रिणे नरेन्द्रमोदिने
आचार्यप्रमोदः अपि धन्यवादं दत्तवान् आसीत्।
"एक्स" इत्यत्र प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्रमोदिनः
प्रशंसां कुर्वन् प्रमोदः लिखितवान् आसीत् यत्
सः दिव्यशक्त्या धन्यः अस्ति।
आचार्यप्रमोदकृष्णमः उक्तवान्- "प्रथमवारं
प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना सह मिलितवान्।
प्रधानमन्त्री निश्चितरूपेण केनचित् दिव्यशक्त्या
धन्यः इति वक्तुं मम कोऽपि संकोचः नास्ति।
सभायाः अनन्तरं यत्किमपि मया अनुभूतं तत्
दिव्यम् इति वक्तुं शक्नोमि। तस्य प्रतिरूपम्,
बलम्, तानि भावनानि च शब्दैः व्यक्तुं न
शक्नोमि, वर्णयितुं न शक्यन्ते, इति।

कृषकाणाम् आन्दोलनम् अभिलक्ष्य दिल्ल्यारक्षिबलेन उत्तरप्रदेश-सीमि धारा-१४४ प्रवर्तिता

हिमसंस्कृतवार्ताः

कृषकाणाम् आन्दोलनम् अभिलक्ष्य दिल्ल्यारक्षिबलेन उत्तरप्रदेश-सीमि
चतुश्चत्वारिंशदधिक-शततमी (144) धारा प्रवर्तिता। कामपि अप्रियस्थितिं
परिहर्तुं विधिव्यवस्थां च निर्वाहुम् आरक्षिबलेन एषः पदक्रमः विहितः। अद्यारभ्य
मार्च-मासस्य एकादश-दिनाङ्कं यावत् एषा निषेधाज्ञा प्रवर्तयिष्यते। अस्मिन्
अवधौ दिल्ली-उत्तरप्रदेशयोः सर्वासु सीमासु तत्समीपवर्तिषु च क्षेत्रेषु
जनसम्मर्दं प्रतिबन्धः भविष्यति। अपि च शस्त्रधारणाय अनुमतिः न ट्रैक्टर-
ट्राली-बस-ट्रक-अश्व-वाणिज्यिक-वाहन-वैयक्तिक-वाहनानि च
प्रतिबन्धानि सन्ति।

हिमसंस्कृतवार्तायै
सहयोगं कुर्वन्तु

HP Budget 2024 : अपेक्षाणाम् आय-व्ययकम् हिमाचले महिलाभ्यः १५०० रुप्यकाणि युवभ्यः जीविकायाः आशा

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला।

१७ फरवरी दिनाङ्के मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः इत्यनेन प्रस्तुतमानस्य आय-व्ययकात् राज्यस्य महिलानां कृते प्रतिमासं १५०० रुप्यकाणि प्राप्यन्ते, युवभ्यः जीविका अपि भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति। सम्प्रति केवलं स्पीति-महिलाभ्यः एव राज्ये १५००-१५०० रुप्यकाणां मानदं दत्तम् अस्ति। अन्येषु मण्डलेषु एतस्याः योजनायाः आरम्भस्य प्रतीक्षा वर्तते। सद्यः एव काङ्ग्रेसस्य शीर्षनेतृत्वेन अपि लोकसभानिर्वाचनात् पूर्वं महिलाभ्यः एतां राशिं दातुं निर्देशः निर्गताः। एतादृशे सति मुख्यमन्त्री स्वस्य बजटभाषणे महिलानां कृते महती घोषणां करिष्यति इति अपेक्षा अस्ति। अपरपक्षे अनुद्योगिनः कर्मचारीनियुक्ति-आयोगहमीरपुरद्वारा नियुक्तेः आरम्भस्य प्रतीक्षां कुर्वन्ति। विधानसभानिर्वाचनस्य समये काङ्ग्रेसेन महिलाभ्यः प्रतिमासं १५०० रुप्यकाणां आश्वासित-आयस्य प्रतिज्ञा दत्ता आसीत्। सर्वकारस्य निर्माणानन्तरं स्पीतितः एषा योजना आरब्धा अस्ति। स्पीति उपत्यकायाः २८६ बौद्धभिक्षुणीः सहितं ८४० महिलाभ्यः १५०० रुप्यकाणां मासिकप्रोत्साहनराशिः प्रदत्ता अस्ति। अस्याः योजनायाः अन्तर्गतं राज्यस्य २.३१ लक्षं महिलाः पात्रतां प्राप्तवन्तः। इयं राशिः अनुसूचितजातीयानां, अन्यपृष्ठवर्गाणां, अल्पसंख्याकानां विशेषसक्षमानां च सशक्तिकरणविभागस्य माध्यमेन दातव्या अस्ति।

राज्ये प्रथमचरणस्य १०००, ११५० रुप्यकाणां वृत्तिं गृह्णन्तीनां महिलानां कृते १५०० रुप्यकाणि प्रदत्तानि भविष्यन्ति। १८ तः ५९ वर्षाणि यावत् आयुषः अन्याः योग्याः महिलाः चरणबद्धरूपेण योजनायां समाविष्टाः भवेयुः। एतादृशे सति सम्भवति यत् मुख्यमन्त्री स्वस्य द्वितीये आय-व्ययके केषाञ्चन योग्यानां महिलानां कृते एतस्याः योजनायाः आरम्भस्य घोषणां करिष्यति। अपरपक्षे राज्यस्य यूनां कृते जीविकायाः अवसरान् प्रदातुं सर्वकारेण हमीरपुरे नूतनं चयनायोगं सङ्घटितम्। अस्य आयोगस्य कार्यालये शीघ्रमेव नियुक्तिः आरभ्यते इति अनुद्योगिनः प्रतीक्षन्ते। निर्वाचनसमये काङ्ग्रेसेन पञ्चलक्षं कार्याणि प्रदातुं घोषणा कृता आसीत्। अस्य अन्तर्गतं सर्वकारीयनिजीक्षेत्रेषु जीविकायाः शः अवसरानां अन्वेषणं क्रियते। निजीकम्पनीभिः सह निरन्तरं अनुबन्धं कुर्वन् अस्ति सर्वकारः। योग्ययुवानां कृते रोजगारकार्यालयद्वारा कार्याणि प्रदत्तानि सन्ति। आगामिदिनेषु राज्ये २० सहस्राणि नूतनानि कार्याणि प्रदातुं लक्ष्यं सर्वकारेण निर्धारितम् अस्ति। अपेक्षा अस्ति यत् मुख्यमन्त्री लोकसेवा-आयोगशिमला तथा कर्मचारी-चयन-आयोगहमीरपुरं अधिकं सुदृढं करिष्यति, येन बजटे अधिकानि कार्याणि प्राप्तुं पेटिका उद्घाटिता भविष्यति।

महिलानां युवानां च एताः अपेक्षाः सन्ति

- > अनिलकोषस्य मूल्यं न्यूनीकर्तुं राज्यसर्वकारेण स्वकीयं अनुदानं दातव्यम्।
- > सुरक्षादृष्ट्या राज्ये महिलापुलिसस्थानकानां संख्या वर्धनीया। पुलिसबले अपि महिलानां सहभागिता वर्धनीया।
- > युनः मादकपदार्थेभ्यः वारयितुं पंचायतस्तरे व्यायामशालाः उद्घाटनीयाः, खेल गतिविधीनां च प्रचार भवेत्।
- > ओलम्पिकक्रीडायाः कृते क्रीडकान् सञ्जीकर्तुं राज्यस्तरस्य आधुनिकसुविधायुक्तानि प्रशिक्षणकेन्द्राणि उद्घाटितव्यानि।

अनुरागठाकुरः - 'श्वेतपत्रेण काङ्ग्रेसस्य पटाक्षेपः कृतः, तेषां कृते परिवारः महत्त्वपूर्णः

हिमसंस्कृतवार्ता- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

केन्द्रीयसूचनाप्रसारणक्रीडामन्त्री अनुरागठाकुरः बिलासपुरस्य एकदिवसीययात्रायाः क्रमेण रविवासरे काङ्गड़ाविमानस्थानकं प्राप्तवान्। विमानस्थानके अनुरागठाकुरः अवदत् यत् श्वेतपत्रेण काङ्ग्रेसस्य पटाक्षेपः अभवत्। काङ्ग्रेसस्य कृते परिवारः बृहत् आसीत्, भ्रष्टाचारः प्रथमः आसीत्, तस्य कोशं पूरयितुं प्राथमिकता आसीत्। काङ्ग्रेसस्य नीतयः कथं देशस्य महती हानिम् अकुर्वन् इति अपि श्वेतपत्रे दर्शितम्। वित्तकोषाः हानिम् अनुभवन्ति स्म। १२ मध्ये ११ वित्तकोषाः पीसीए-रूपरेखायां आसन्, जनाः धनेन सह पलायिताः आसन्, परन्तु सर्वकारः मौनम् उपविष्टः आसीत्। अपरपक्षे एकस्य पश्चात् अन्यः भ्रष्टाचारः भवति स्म। वयं गतदशवर्षपर्यन्तं देशस्य हिताय मौनम् आसम्, प्रथमदिने अपि श्वेतपत्रम् आनेतुं शक्नुमः स्म। लोकसभानिर्वाचनस्य विषये अनुराग ठाकुरः अवदत् यत् लोकतन्त्रस्य बृहत्तमं बलं निर्वाचनम् एव। अहं देशस्य यूनां कृते वक्तुम् इच्छामि यत् ते मतदानं कुर्वन्तु, यदा अवसरः आगच्छति तदा अभिलेखात्मकं मतदानं कुर्वन्तु। केन्द्रीयविश्वविद्यालयस्य धर्मशालापरिसरस्य निर्माणविषये अनुरागठाकुरः अवदत् यत् नरेन्द्रमोदीसर्वकारेण केन्द्रीयविश्वविद्यालयस्य धनं २८० कोटिरूप्यकात् ५०० कोटिरूप्यकाधिकं यावत् वर्धितम्। केन्द्रसर्वकारः सीयू विषये किमपि शिलाखण्डं न त्यक्तवान्। केन्द्रेण अनुमतिः दत्ता, वननिष्कासनमपि दत्तम्। देहरा-परिसरस्य कृते बहुवर्षं प्रतीक्षितम् अभवत्। तथैव धर्मशालापरिसरस्य समये अपि धनं न निक्षेप्यते। कदाचित् काङ्ग्रेसः प्रथमदिनात् एव केन्द्रीयविश्वविद्यालयस्य निर्माणं न इच्छति स्म, परन्तु वयं देहरानगरे कार्यं आरब्धवन्तः। धर्मशालायाः कार्यमपि शीघ्रमेव आरब्धुं शक्यते, परन्तु तदर्थं राज्यसर्वकारेण केवलं प्रायः ३० कोटिरूप्यकाणि एव निक्षेपितव्यानि सन्ति। सः अस्मिन् विषये संकोचम् अनुभवति। सत्यं तु एतत् यत् काङ्ग्रेसदलं कदापि केन्द्रीयविश्वविद्यालयस्य स्थापनां न इच्छति स्म।

धन्यवादः मुख्यमन्त्री महोदय ! दुग्धक्रयणस्य दरं ६ रुप्यकाणां पूर्णतया वर्धयितुं दुग्धनिर्मातृभिः प्रकटिता कृतज्ञता

हिमसंस्कृतवार्ता- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हिमाचलप्रदेशस्य दुग्धोत्पादकैः सह संवादकाले विभिन्नदुग्धसहकारीसंस्थानां प्रतिनिधिभिः मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुक्खुः आभारः प्रकटितः यत् सः दुग्धस्य क्रयमूल्यं ६ रुप्यकाणां एकमुष्टिरूपेण वर्धितवान्। काङ्गड़ा-जनपदस्य पालमपुरक्षेत्रस्य अनिलकुमारः अवदत् यत् सः १९९५ वर्षात् दुग्धसभायाः संचालनं करोति अष्टादशवर्षेषु दुग्धस्य

मूल्यं १८ रुप्यकाणि यावत् वर्धितम्। यद्यपि मुख्यमन्त्रिणा एकस्मिन् वर्षे षट् रुप्यकाणि वर्धयित्वा प्रदेशस्य सहस्रशः कृषकाः लाभान्विताः। असौ मेषबकयोः मृत्योः क्षतिपूर्तिं ६,००० रुप्यकाणि यावत् वर्धयित्वा गोमहिषाणां मृत्योः क्षतिपूर्तिं ५५,००० रुप्यकाणि यावत् वर्धयितुं मुख्यमन्त्रिणः प्रति अपि कृतज्ञतां प्रकटितवान्। काङ्गड़ाजनपदस्य नगोटाबागांक्षेत्रस्य विकाससरीनः उक्तवान् यत् सः गुरुग्रामस्य एसीकार्यालये उपविश्य कार्यं करोति स्म, दुग्धसभां निर्माय दुग्धनिर्माणे सम्मिलितः भविष्यति इति कदापि न चिन्तितवान्। प्रारम्भे बहु कष्टं जातम्, त्रयः सेटकमितं दुग्धस्य संग्रहणार्थं मासत्रयं यावत् प्रयत्नाः कृताः, एकलक्षरूप्यकाणि च व्ययितानि, परन्तु दुग्धक्रयणमूल्ये षड्रूप्यकाणां एकवारं वर्धनेन अधुना ४५० कृषकाः तस्य सभायां सम्मिलिताः सन्ति। सः अवदत् यत् राज्ये दुग्धस्य गुणवत्ता अतीव उत्तमा अस्ति, तत् प्रोत्साहितव्यम्। हमीरपुरजनपदस्य नादौनक्षेत्रस्य निवासी सुनीता अवदत् यत्, कश्चन सर्वकारः एकदा एव दुग्धस्य क्रयमूल्यं षड्रूप्यकाणि वर्धयिष्यति इति कदापि कश्चन अपि न अपेक्षितवान्, परन्तु मुख्यमन्त्री दृढं इच्छां दर्शयित्वा राज्यस्य सहस्रशः कृषकान् लाभान्वितवान्। सः अवदत् यत् पूर्वं केवलं अधिकतमं ५० नाणकं वा एकरूप्यकपर्यन्तं वृद्धिः आसीत्, परन्तु वर्तमानराज्यसर्वकारस्य एषः प्रयासः प्रशंसनीयः अस्ति। सः अवदत् यत् पूर्वं जनान् सभाया सह सम्बद्धं कष्टम् आसीत्, परन्तु अधुना ते स्वयमेव दुग्ध-उत्पादनेन सह सम्बद्धतां प्राप्नुवन्तः। कुल्लू-निवासी रीनादेवी अपि दुग्धक्रयणमूल्यं षड्रूप्यकाणि वर्धयितुं राज्यसर्वकारस्य आभारं प्रकटितवती, अनेन तस्याः

आयः प्रायः ४५०० रुप्यकाणां वृद्धिः अभवत् इति च अवदत्। पूर्वं सा प्रतिमासं १८,६०० रुप्यकाणि अर्जयति स्म अधुना प्रतिमासं २२,९०० रुप्यकाणि अर्जयति। सा अवदत् यत् पूर्वं जनाः इच्छितमूल्येन दुग्धं क्रीणन्ति स्म, परन्तु अधुना सा Milkfed इत्यस्मै दुग्धं विक्रीय उत्तमं लाभं अर्जयति। मनालीनिवासी पन्नालालः अवदत् यत् राज्यसर्वकारेण दुग्धक्रयणमूल्यं षड्रूप्यकाणि वर्धयित्वा राज्यस्य सहस्राणि कृषकाः लाभान्विताः अभवन्, अधुना तेषां प्रतिमासं ४५०० रुप्यकाणां अतिरिक्ता आयः प्राप्यते, आनी इत्यस्य ओमप्रकाशः अपि दरं वर्धयितुं धन्यवादं दत्तवान्। शिमलामण्डलस्य रामपुरबुशहरनगरस्य निवासी तुलारामः अवदत् यत् राज्यसर्वकारस्य प्रत्यक्षं कृषकैः सह वार्तालापं कर्तुं प्रयत्नः सराहनीयः अस्ति, येन भविष्ये कृषकाणां लाभः भविष्यति। सः अवदत् यत् मिल्कफेड् इत्यस्य माध्यमेन कृषकाः १५ दिवसेभ्यः अन्तः स्वलेखेषु धनं प्रविशन्ति। पशुभोजनं सस्तां कृत्वा दुग्धपशूनां बीमाकरणस्यापि परामर्शं अयच्छत्। बिलासपुरस्य व्यासकामधेनुसभायाः जीतरामकौण्डलः उक्तवान् यत् राज्यस्य कृषकाः सौभाग्यशालिनः सन्ति यत् मुख्यमन्त्री स्वयमेव कृषकैः सह संवादं कर्तुं उपक्रमं कृतवान्। सः अवदत् यत् सः चिरकालं यावत् सर्वकारेण सह वार्तालापं कर्तुम् इच्छति, तदर्थं मुख्यमन्त्री तस्मै मञ्जं प्रदत्तवान्। सः अवदत् यत् संस्था ग्रामस्य कल्याणाय कार्यं कुर्वन् अस्ति तथा च ७० ग्रामपंचायतेभ्यः प्रतिदिनं ४० सहस्रं सेटकमितं दुग्धं संगृह्णाति। सः अवदत् यत् मुख्यमन्त्री कृषकाणां सत्यं सहानुभूतेः दायकः अस्ति।

स्वामिदयानन्दस्य मनसि राष्ट्रं प्रति या आस्थासीत्, सा अमृतकालसमये अस्माभिः आत्मविश्वासे परिवर्तनीया- प्रधानमन्त्री

हिमसंस्कृतवार्ता:

हिमसंस्कृतवार्ता: 11 फरवरी मोरबी गुजरातः। प्रधानमन्त्री दृश्य-सन्देश-माध्यमेन गुजरातस्य मोरबी-जनपदे तस्य जन्मस्थाने टंकाराक्षेत्रे आर्यसमाजस्य संस्थापकस्य स्वामिनः दयानन्द-सरस्वती-वर्यस्य द्विशततम्यां जयन्त्यां एकं कार्यक्रमं सम्बोधितवान्। अत्रावसरे प्रवदन् प्रधानमन्त्री अवदत् यत् स्वामि-दयानन्दस्य अयं द्विशततमः वार्षिकोत्सवः अमृतकालावधौ समायोज्यते। प्रधानमन्त्री अस्मिन् शुभावसरे राष्ट्रस्य देदीप्यमान-भविष्यस्य स्वामिदयानन्दस्य विचारधारां स्मारितवान्। मोदिना कथितं यत् स्वामि-दयानन्दः आधुनिकतायाः समर्थकः आसीत्। स्वामिदयानन्दस्य मनसि राष्ट्रं प्रति या आस्थासीत्, सा अमृतकालसमये अस्माभिः आत्मविश्वासे परिवर्तनीया। प्रधानमन्त्रिणा निगदितं यत् महर्षिः दयानन्दः केवलं वैदिकः ऋषिः नैव अपि तु राष्ट्रकृषिरपि आसीत्। तेन भारतस्य अज्ञानतायाः अन्धविश्वासस्य पाशबन्धनस्य च दूरीकरणे महिलानां शक्तिकरणे वैदिकज्ञानस्य सारस्य प्रसारणे च स्वामिनः दयानन्दस्य महत्वपूर्णभूमिका पुनरावर्तिता। प्रधानमन्त्रिणा विश्वे विशेषतया शिक्षा-सामाजिकक्षेत्रयोः आर्यसमाजसंस्थानां व्यापकीयसंजालस्य प्रशंसा कृता। अपि च आर्यसमाजस्य छात्राः संस्थानानि वोकल-फॉर-लोकल-जलसंरक्षण-आत्मनिर्भरभारत-स्वच्छभारतम् इत्यादिषु क्षेत्रेषु योगदानाय आग्रहिताः। ध्यातव्यं वर्तते यत् भारतस्य विविधेभ्यः प्रान्तेभ्यः जनाः कार्यक्रमेऽस्मिन् भागं ग्रहीतवन्तः, तत्रैव हिमाचलप्रदेशस्य चम्बाजनपदस्य आर्यसमाजस्य प्रतिनिधयः कार्यक्रमे भागं ग्रहीतवन्तः। कार्यक्रमविषये सूचयन् चम्बा जनपदस्य वरिष्ठः संस्कृतशिक्षकः अमरसेनः अवदत् यत् अस्मिन् कार्यक्रमे भागं गृहीत्वा महान आनन्दः जातः किञ्च महर्षिदयानन्दस्य लोककल्याणार्थं राष्ट्रकल्याणार्थं कृतानां कार्याणां विषये विशदतया विवेचनम् अभवत्।

मोरवी कार्यक्रमे भागं ग्रहीतवन्तः हिमाचलस्य चम्बाजनपदस्य प्रतिनिधयः

परीक्षायाः व्यावहारिकस्य च अनन्तरं अतीव दुःखितः छात्रः, आत्महत्यां कृतवान्

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी

पटनानगरे रविवासरे छात्रः स्वकक्षे आत्महत्याम् अकरोत्। घटनायाः सूचनां प्राप्य पुलिसदलेन स्थलं प्राप्य मृतशरीरं संगृह्य मृत्योः परीक्षणार्थं नालंदा औषधालयः चिकित्सालयं प्रेषितम्। तदनन्तरं अग्रे अन्वेषणं आरब्धम्। तस्मिन् एव काले अस्याः घटनायाः अनन्तरं अन्ये औषधशास्त्रस्य छात्राः तत्स्थानं प्राप्य कोलाहलं कर्तुम् आरब्धवन्तः। सूचनानुसारं भभुआनिवासी पंकजकुमारः (२५) विगतवर्षद्वयं पटनानगरस्य गयाघाटस्य शनिमन्दिरस्य समीपे निवसति स्म। अन्ये छात्राः अवदन् यत् पंकजकुमारः सर्वकारी औषधालयसंस्थायाः औषधशास्त्रे डिप्लोमा (2021-23 सत्रम्) कुर्वन् आसीत्। छात्राः अवदन् यत् पंकजः केवलं कतिपयदिनानि पूर्वं परीक्षायाः, व्यावहारिकस्य च अनन्तरं बहु दुःखितः आसीत्। समस्यायाः कारणं पृष्ठे सः अवदत् यत् एकः प्राध्यापकः तस्य अङ्कानां न्यूनीकरणस्य तर्जनं करोति इति। अस्मिन् विषये अपि पंकजः अतीव चिन्तितः आसीत्। रविवासरे पंकजः स्वकक्षे व्यजनेन सह लम्बयित्वा आत्महत्यां कृतवान् इति सूचना प्राप्ता। आलमगंज पुलिसस्थानस्य प्रभारी अवदत् यत् कक्षे किमपि प्रकारस्य आत्महत्या पत्रं न प्राप्तम्। सः अवदत् यत् पंकजः कुटुम्बजनेभ्यः एतस्य घटनायाः विषये सूचना दत्ता।

पाकिस्तानदेशे निर्वाचनपरिणामेषु विलम्ब-प्रवचनयोः आरोपमध्ये पूर्व-प्रधानमन्त्रिणः इमरान खानस्य दलस्य देशव्यापिविरोधप्रदर्शनं प्रचलति

पाकिस्तानदेशे राजनैतिक-संकटं समुत्पन्नम्। निर्वाचन-परिणामेषु विलम्ब-प्रवचनयोः आरोपमध्ये पूर्व-प्रधानमन्त्रिणः इमरानखानस्य दलस्य देशव्यापिविरोधप्रदर्शनं प्रचलति। निर्वाचनपरिणामेषु विलम्बकारणेन पाकिस्तान-तहरीक-ए-इंसाफदलेन विरोधः क्रियते। यस्तु मतगणना प्रवञ्चनां विनैव भवतु। प्रवर्तमान-सूचनानुसारम् अनेन दलेन समर्थिताः स्वतन्त्र-प्रत्याशिनः एकाधिकैकशतं मतैः अग्रे चलति। तत्रैव, पाकिस्तान-मुस्लिम-लीग-नवाजदलं पंचसप्ततिआसनैः सह द्वितीये स्थाने पाकिस्तान-पीपुल्स-पार्टी-दलं चतुःपञ्चाशत् आसनैः सह तृतीये स्थाने अस्ति। इमरानखानस्य दलेन निर्वाचनायोगेन अर्धरात्रिं यावत् निर्वाचनपरिणामस्य घोषणायै आग्रहः कृतः। राजनैतिक-दलानां विरोध-प्रदर्शनमध्ये आरक्षिबलानि नियुक्तानि। इस्लामाबाद-राजधान्यां चतुःचत्वारिंशदधिकैकशततमा (144) धारापि नियोजिता।

अद्य बिहारे विधानसभायां बहुमत-सिद्धये प्रयत्नं करिष्यति मुख्यमन्त्री नीतीश कुमारः

बिहारे मुख्यमन्त्रिणा नीतीश कुमारेण अद्य विधानसभायां बहुमत सिद्धये प्रयतिष्यते। विभिन्नानां राजनैतिकदलानां नेतारः स्वविधायकैः सह उपवेशनानि आकारयन्ति। बिहारप्रदेशे राजनैतिकलोभात् पलायनं रोद्धुं सर्वाणि अपि राजनैतिक दलानि स्व-विधायकान् स्वपक्षेषु एव स्थापयितुं सर्वात्मना-प्रयतन्ते। अपरतः, राज्ये नूतनप्रशासनस्य संघटनानन्तरं वर्तमानविधानसभाध्यक्षं राष्ट्रिय-जनता-दलस्य सदस्यं च अवधबिहारी चौधरिणं पदच्युतं कर्तुं शासनपक्षस्य अविश्वासप्रस्तावम् अभिलक्ष्य अपि अद्य एव चर्चा भविष्यति।

बिहारस्य ऋतुः पुनः परिवर्तिता, एतेषु मण्डलेषु वर्षा, भवतः मण्डलस्य स्थितिः ज्ञातव्या

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी। पटना-बिहारस्य मौसमस्य स्वरूपं पुनः परिवर्तयितुं गच्छति। पश्चिमवायुना पटनानगरे सह बिहारे यत्र तीव्रता वर्धिता, तत्र १० मण्डलेषु अपि वर्षा भवितुं सम्भावना वर्तते। मौसमविभागस्य अनुसारं तापमानं त्रीणि चतुः डिग्रीपर्यन्तं न्यूनीभवितुं शक्नोति। रविवासरे प्रातःकाले कङ्कणीकारणात् जनाः बहु कष्टस्य सामनां कृतवन्तः। अस्मिन् वर्षे बिहारे शीतस्य प्रकोपः बहुकालं यावत् अभवत्। तेन सह पश्चिमवायुना बिहारस्य अधिकांशजिल्लेषु आर्द्रता वर्धिता अस्ति। गतदिनद्वये पश्चिमवायुवेगः प्रतिघण्टां २०-३० कि.मी.तः ४० कि.मी.पर्यन्तं आसीत्, अतः राज्ये न्यूनतमं तापमानं २ तः ४° सेल्सियसपर्यन्तं न्यूनीकृतम्। मौसमविभागस्य अनुसारं आगामिदिनद्वयं यावत् न्यूनतमतापमानस्य क्रमेण न्यूनता भविष्यति। अस्य कारणात् जनाः प्रातः सायं च कम्पने सह शीतं अनुभविष्यन्ति। दिवा सूर्यप्रकाशात् जनाः उपशमं प्राप्नुयुः परन्तु सायंकाले शीतं कष्टप्रदं भवितुम् अर्हति। मकरसंक्रान्तिः आरब्धः शीतकालः फरवरीमासस्य मध्यभागपर्यन्तं अचलत्। मध्ये किञ्चित् उपशमः आसीत्, परन्तु शीतस्य प्रभावः अवशिष्टः आसीत्। यत्र पटनासहितेषु २३ नगरेषु न्यूनतमं तापमानं ज्ञातम्। जहानाबादमण्डले प्रवहमानेन पश्चिमवायुना शीतलता वर्धिता। अत्र न्यूनतमं तापमानं नव डिग्री सेल्सियस इति अभिलेखितम्। बसन्तपञ्चमी पूर्वमेव अर्थात् १२-१३ फरवरी दिनाङ्के पटना, भोजपुर, रोहतास, बक्सर, भबुआ, औरंगाबाद, अरवाल तथा गया, नालंदा, शेखपुरा, नवादा, बेगूसराय इत्येतयोः दक्षिणमध्यभागेषु एकस्मिन् वा द्वयोः स्थानयोः लघुवृष्टिः भविष्यति, लखीसराय, जहानाबाद इत्यत्र वृष्टिसम्भावना। मौसमविभागस्य नवीनसूचनानुसारं बिहारे शीतस्य भावः भविष्यति, तापमानं २ तः ३° सेल्सियसपर्यन्तं न्यूनीभवितुं शक्नोति। मौसमविभागानुसारम् आगामिदिनेषु न्यूनतमतापमाने अधिका न्यूनता दृश्यते।

॥ श्रीरामायणकथा ॥

उत्तरकाण्डम्! कुबेरस्य
जन्म, तपस्या,
ब्रह्मगौरवलाभः, लङ्कायां
च वासः। (द्वितीयः सर्गः)

महात्मनः राघवस्य तद् वचनं श्रुत्वा
महामुनिः अगस्त्यः वाक्यम् अब्रवीत् हे
राम! रावणपुत्रः इन्द्रजित् कथं शत्रून् अहन्
कथं च सः शत्रुभिः अवध्यः अभवत्, तस्य
महत् तेजोबलं सर्वम् अहं त्वां ब्रवीमि।
तावत् रावणस्य जन्म कुलं वरप्रदानं च
सर्वम् आदौ त्वां ब्रवीमि शृणु। पुरा सत्ययुगे
प्रजापतेः पुत्रः पुलस्त्यः नाम ब्रह्मर्षिः
साक्षात् पितामहः इव आसीत्।
प्रजापतिपुत्रत्वेन सः देवानाम् अत्यन्तं प्रियः
आसीत्। शुभ्रैः गुणैः च सः सर्वस्य लोकस्य
इष्टः आसीत्। सः मुनिपुङ्गवः पुलस्त्यः
धर्मप्रसङ्गेन मेरोः महागिरेः पार्श्वे
तृणबिन्दाश्रमं गत्वा न्यवसत्।
स्वाध्यायनियतेन्द्रियः सः तत्र तपः आचरति
स्म, किन्तु ताः कन्याः तस्य तपसः विघ्नं
कुर्वन्ति स्म। पत्न्यगकन्याः राजर्षिकन्याः
अप्सरसश्च तं देशं गत्वा क्रीडन्ति स्म।
यस्मिन् देशे द्विजः पुलस्त्यः तपः आचरति
स्म तस्य देशस्य रमणीयत्वात् ताः कन्याः
सर्वाः गीत्वा वादयित्वा नर्तित्वा च तस्य
मुनेः तपस्विनः विघ्नं कुर्वन्ति स्म। तद् दृष्ट्वा
रुष्टः महातेजाः महामुनिः वाक्यम् अब्रवीत्
- या मम दर्शनम् आगच्छेत् सा गर्भं
धारयिष्यति। महामुनेः तद् वाक्यं प्रतिश्रुत्य
ब्रह्मशापभयाद् भीताः ताः सर्वाः तं देशं
त्यक्त्वा अगच्छन्।

किन्तु राजर्षेः तृणबिन्दोः कन्या मुनेः तद्
वचनं न अशृणोत्। सा तु निर्भया तत्र गत्वा
विचरति स्म, किन्तु तत्र सा अन्यां
काञ्चिदपि सखी न अपश्यत्। तस्मिन् काले
तपसा द्योतितः सः महामुनिः पुलस्त्यः
स्वाध्यायं करोति स्म। राजर्षेः तृणबिन्दोः
कन्या तदा वेदश्रुतिं श्रुत्वा तपसः निधिं च
दृष्ट्वा पाण्डुदेहा अभवत्। सा कन्या तदा
आत्मनः दोषं दृष्ट्वा उद्विग्रा भूत्वा इदं मम
किं जातम् इति विचिन्त्य पितुः आश्रमम्
अगच्छत्। कन्यायाः तादृशं शरीरं दृष्ट्वा
पिता तृणबिन्दुः अब्रवीत् - किं त्वम्
आत्मनः शरीरम् ईदृशं धारयसि? भीता सा
कन्या तदा अब्रवीत् हे पितः! मम ईदृशं रूपं

केन कारणेन अभवत् इति न जाने। पूर्वं
स्वसखीजनम् अन्वेष्टुं पुलस्त्यस्य दिव्यम्
आश्रमम् अगच्छं किन्तु तत्र कामपि सखी
न अपश्यत्। तदा हि मम ईदृशं शरीरं दृष्ट्वा
भीता अहं ततः प्रत्यागच्छम्। कन्यायाः
वचनं श्रुत्वा राजर्षेः तृणबिन्दुः तपसा
ध्यानं कृत्वा ऋषिकर्मजम् अपश्यत्। महर्षेः
तं शापं विज्ञाय पुत्री गृहीत्वा तत्र गत्वा
पुलस्त्यम् अब्रवीत् भगवन्! स्वैः गुणैः
भूषितां स्वयमुद्यतां भिक्षारूपेण मम एतां
कन्यां प्रतिगृहाण। एषा तव
तपश्चरणयुक्तस्य श्राम्यमाणेन्द्रियस्य नित्यं
शुश्रूषणपरा भविष्यति इत्यत्र संशयः
नास्ति। धार्मिकस्य राजर्षेः तद् वाक्यं श्रुत्वा
महर्षिः पुलस्त्यः तां कन्यां परिणेतुम्
अङ्ग्यकरोत्। राजा तदा तनयां दत्त्वा
स्वीयम् आश्रमम् अगच्छत्। सा च कन्या
गुणैः पतिं तोषयन्ती तत्र अवसत्।
मुनिपुङ्गवः तस्याः शीलवृत्ताभ्याम् अत्यन्तं
सन्तुष्टः अभवत्। प्रीतः सः महामुनिः
वाक्यम् अब्रवीत् हे सुश्रोणि! अहं तव
गुणेषु भूशं तुष्टः अस्मि। तस्मात् हे देवि!
अद्याहं तुभ्यम् आत्मसमं पुत्रं ददामि। सः
पौलस्त्यः इति नाम्ना प्रसिद्धः भूत्वा उभयोः
वंशविस्तारं करिष्यति। अपिच मम
वेदाध्ययनकाले त्वं मम वेदाध्ययनम्
अशृणोः, तस्मात् सः विश्रवा नाम
भविष्यति इति संशयः नास्ति। एवमुक्त्वा
अन्तरात्मना तुष्टा सा देवी अचिरेणैव
कालेन सुतं विश्रवसम् असूत। पिता इव
सः विश्रवाः श्रुतिमान् समदर्शी व्रताचाररतः
यशोधर्मसमन्वितः त्रिषु लोकेषु विख्यातः
अभवत्। -प्रदीपः!

हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः

pradipnath997@gmail.com

ईश्वरः सर्वव्यापकः

व्यासरायस्य अनेके शिष्याः आसन्। स्वस्य शिष्याणां कृते
तस्य शिक्षणविधिः क्रियात्मकः व्यावहारिकः च आसीत्।
एकस्मिन् दिवसे सः सर्वान् शिष्यान् आहूय एकैकशः एकम्
एकं कदलीफलं दत्त्वा अवदत्- "एतादृशं स्थानं गत्वा
कदलीफलम् इदं खादतु यत्र भवन्तं कोऽपि द्रष्टुं न
शक्नुयात्।" किञ्चित्कालानन्तरम् एव शिष्याः तत्र
प्रत्यागच्छन्। तेषां हस्ताः रिक्ताः आसन्। एकं विहाय अपरैः
सर्वैः कदलीफलानि खदितानि आसन्। तेषु
कनकदासनामकः एकः शिष्यः कदलीफलम् आदाय
उपस्थितः आसीत्। गुरुणा पृष्ठम्- "किं भोः कनक ! भवान्
एकमपि एकान्तं स्थानं न प्राप्तवान् यत्र उपविश्य एतत्
कदलीफलं खादितुं शक्नुयात्?" कनकदासेन अतीव
विनम्रतया उत्तरितम्- "गुरुदेव! यदा यदा यत्र यत्र अहम् एतत्
खादितुं प्रयतितवान्, प्रत्येकस्मिन् कोणे मम इदम् अभासत
यत् भगवान् मां पश्यति इति। क्षम्यताम्, गुरुदेव! अहं
कदलीफलं खादितुम् अशक्तः।" व्यासरायः एतत् उत्तरं श्रुत्वा
अतीव प्रसन्नः अभवत्। सः समबोधयत्- "ईश्वरः सर्वव्यापकः
सर्वदर्शी चाऽस्ति।" सर्वेषां मस्तकानि त्वरितम् अवनतानि
अभवन्। यः कनकदासः एकस्य मेषपालकस्य पुत्रः आसीत्,
सः अग्रे गत्वा कर्णाटकस्य प्रसिद्धः साधकः अभवत्।

सन्दर्भः- प्रेरणादीपः प्रथमः भागः, संस्कृतभारती देहली
लेखकः दीनानाथत्रा अनुवादकः गोपबन्धुमिश्रः

व्याकरणस्य महत्वं वेदाङ्गत्वं च

यथा शरीरावयवेषु मुखरूपस्य अवयवस्य प्राधान्यं तथैव षडङ्गेषु
व्याकरणमेव प्रधानम्। अतः एव वाक्यपदीयकारेण 'प्रथमं
छन्दसामङ्गं प्राहुर्व्याकरणं बुधाः।', 'तत्त्वावबोधः शब्दानां नास्ति
व्याकरणादृते', 'इयं सा मोक्षमाणा नाम अजिह्वा
राजपद्वतिः' इत्यादिभिः बहुभिः उक्तिभिः व्याकरणं प्रशंसितम्।
भाष्यकारः अपि वदति, 'प्रधानं षट्स्वङ्गेषु व्याकरणम्। प्रधाने
हि कृतो यत्नः फलवान् भवति' इति।

उच्यते - प्रयोजनमनुद्दिश्य मन्दोपि न प्रवर्तते।
अतः व्याकरणे अध्ययनप्रवृत्तिजननाय प्रयोजनानि वक्तव्यानि।
भाष्यकारः वदति- 'ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मः षडङ्गो वेदोध्येयः
ज्ञेयश्चा' निष्कारणम् इत्युक्ते लाभालाभौ अविगणय्य
व्याकरणादिषडङ्गसहितं वेदाध्ययनं करणीयम्। तेन धर्ममोक्षौ
पुरुषार्थौ सिध्यतः।

पुनश्च भाष्यकारः वदति - 'एकः शब्दः सम्यग्ज्ञातः सुप्रयुक्तः
लोके वेदे च कामधुक् भवति।' एतेन दुश्यते यत्
सुशब्दपरिज्ञानात् प्रयोगाच्च लोके अर्थकामावपि पुरुषार्थौ
सफलौभवतः।

व्याकरणाध्ययनस्य मुख्यानि पञ्च प्रयोजनानि पतञ्जलिना
उक्तानि- 'रक्षोहागमलध्वसन्देहाः प्रयोजनम्' इति। वेदरक्षणार्थं
वैदिकशब्दानां ज्ञानमावश्यकं तत् व्याकरणं विना न भवेत्।
व्याकरणेन लौकिकशब्दानामपि ज्ञानं भवति यैः विना
लोकव्यवहारः नैव सिध्येत्। शब्दमयमिदं व्यवहारजगत्। उक्तं च
दण्डिना-

इदमन्धं तमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम्।
यदि शब्दाह्वयं ज्योतिरासंसारं न दीप्यते॥

एवं भगवान् भर्तृहरिः अपि-
न सोस्ति प्रत्ययो लोके यः शब्दानुगमादृते।
अनुविद्धमिव ज्ञानं सर्वं शब्देन भासते॥
अपशब्दप्रयोगेन अधर्मः भवति तेन च पुरुषार्थाणां हानिः भवति।
अतः अपशब्दान् ज्ञातुं निवारयितुं च व्याकरणाध्ययनम्
आवश्यकम्। व्याकरणेन साधुशब्दज्ञानं भवति तथा च
उच्चारणशुद्धिरपि भवति। तेन प्रमादयुक्तोच्चारणात् जायमानः
अनर्थः नश्यति। अत एव पिता पुत्रं वदति-

यद्यपि बहु नाधीषे तथापि पठ पुत्र व्याकरणम्।
स्वजनो श्वजनो मा भूत् सकलं शकलं सकृत् शकृत्॥

वेदसंहितासु एव व्याकरणस्य विशिष्टविषयरूपेण विचारः
करणीयः इति प्रथमभानं दृश्यते। गोपथब्राह्मणे अपि
व्याकरणसम्बद्धानाम् नैकासां पारिभाषिकसंज्ञानां प्रयोगः कृतः
अस्ति- 'ओङ्कारं पृच्छामः। को धातुः किं प्रातिपदिकं, किं
नामाख्यातं किं लिङ्गं किं वचनम् इत्यादिः।

मैत्रायणीसंहितायाम् ऐतरेयब्राह्मणे प्रप्रथमं विभक्तिशब्दस्य
उपयोगः दृश्यते। वस्तुतः पुराणकालं यावत् व्याकरणस्य स्वरूपं
विकसितं जातमासीत्।

पाणिनिपूर्वकाले बहवः वैयाकरणाः बभूवुः। पाणिनिपूर्वकालम्
आहत्य ८५ वैयाकरणानाम् उल्लेखः प्राप्यते। स्वयं
पाणिनिना अष्टाध्याय्यां दशानां पूर्ववर्तिवैयाकरणानां नामानि
परिगणितानि सन्ति। अष्टानां प्रसिद्धवैयाकरणानाम् उल्लेखः
प्राप्यते।

ब्राह्ममैशानमैन्द्रं च प्राजापत्यं बृहस्पतिम्।
त्वाष्ट्रमापिशलं चैव पाणिनीयमथाष्टमम्॥

तथापि एतेषु पाणिनिकृतं व्याकरणं तस्य समग्रत्वात्
वैज्ञानिकस्वरूपत्वात् च सर्वप्रसिद्धिं प्राप्नोत्। अन्यानि
व्याकरणानि लुप्तप्रायाणि अभवन्।

श्री अभिजित्-तोडकरः

सुभाषितशिक्षणप्रमुखः संस्कृतभारती,
पश्चिममहाराष्ट्रप्रान्तः।

वेदानां रक्षार्थं ऋषिभिः निर्मितानि षट् शास्त्राणि वेदाङ्गानीति
ख्यायन्ते।

शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं छन्दसां चयः।

ज्योतिषामयनं चैव वेदाङ्गानि षडेव हि॥

एतेषां शास्त्राणां मनुष्यस्य शरीरावयवैः साधर्म्यं दर्शयता उक्तं
पाणिनीयशिक्षियाम्-

छन्दः पादौ तु वेदस्य हस्तौ कल्पोथ पठ्यते।

ज्योतिषामयनं चक्षुः निरुक्तं श्रोत्रमुच्यते॥

शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य मुखं व्याकरणं स्मृतम्।

तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोके महीयते॥